



Marit och Mats i sommarens marionettversion av Himlaspelet. Foto: Peter Cottino

Himlaspelet sommaren 2018

Urkrafter

Himlaspelet - Ett spel om en Väg som till Himla bär (hädanefter kallad *Himlaspelet*) var 1958 Marionetteaterns absolut första uppsättning och Michael Meschke, Marionetteaterns grundare. I kraft av föreställningens framgång och de uppsättningar som sedan följde lyckades teatern under kommande decennier och under hans ledning att få hela dock- och marionetteaterområdet att tillerkännas en kulturell prestige och status som konstformen tidigare inte haft. Det är många framstående dock- och marionettscenkonstnärer som lärt sig konstformens uttrycksmöjligheter i

Marionetteaterns skapande verkstad för att sedan utveckla den till egna och högt personliga formspråk. *Himlaspelet* blev den första levande grogrund till den svenska marionett- och dockteater som vuxit sig stark och blomstrat ända fram till idag.

Sommaren 2015 inbjöds ett flertal professionella inom olika konst- och kulturområden i Dalarna att delta i ett möte i Leksand kring en ovanlig kulturbärande tanke. En idé hade väckts tidigare samma år vid en sammankomst mellan initiativtagaren till mötet Kersti Jobs Björklöf, under många år kulturchef vid Leksand kommun, och dock- och marionetteaterns dekanus Michael Meschke. De båda var starkt övertygade om att det skulle vara en mycket betydelsefull kulturgärning att ge nytt liv åt Michael Meschkes version av *Himlaspelet* för marionetter och ta den "hem" till Leksand där den aldrig tidigare spelats.

På mötet i Leksand diskuterades idén utifrån olika perspektiv och genomförbarhetsgrad. Församlingen enades om behovet av en förstudie som efter några månader stod klar. Utifrån dess resultat kunde beslut tas om att projektet skulle genomföras. Skriftligen måste det formuleras så att marionetteaterversionens betydande, både konstnärliga och kulturella halt framhävdes likväl som den betydande roll pjäsen under särskilda former skulle kunna komma att ha idag. Det handlade enkelt sagt om att motivera och finna argumenten för varför någon borde finansiera en vid första anblicken fullständigt anakronistisk idé som att återskapa en 60 år gammal föreställning.

Härkomst och uppstart

Sedan pjäsens tillkomst 1941 har *Himlaspelet* i princip spelats varje sommar med mycket få uppehåll. Och det är just på grund av föreställningens stora popularitet och dess allmänmännliga teman som Michael Meschke 1958 väljer att spela den som invigningsföreställning av Sveriges första fasta dockteater, Marionetteatern. Projektet som nu långt in på 2000-talet utkristalliseras utgår från pjäsen även på grund av dess förankring i den lokala historien och traditionen, inte minst vad gäller Dalarnas folkmusik och konsthantverk.

Det kommer att ta 2 år efter det första mötet i Leksand för att finna den aktuella formen för det 3-åriga projekt som därefter gått under det långa arbetsnamnet *Dalakulturens teater - tradition och samtid som modern internationell marionetteater* eller *Marionetternas himlafärd*. Efter betydande om än mindre stöd från Landstinget Dalarna, Stiftelsen Barbro Osher Pro Suecia och Längmanska kulturfonden kommer i början av sommaren 2017 det besked som många tvivlat över men alla hoppats på. Allmänna arvsfonden ger sitt fulla stöd och säkrar därmed projektets ekonomi de 3 kommande åren. Sommaren samma år kan medarbetare äntligen börja att engageras och projektet under hösten gå in i en operativ fas.

Projektet i kortfattade termer

Projektet vänder sig främst till barn och unga, till döva och hörselskadade, samt i den mån det är möjligt, till ensamkommande flyktingar. Den senare målgruppens status och livsbetingelser i landet gör att de sällan vet hur länge de får stanna på en och samma ort.

Ambitionen i slutet av de tre åren är:

- att ha skapat en marionetteaterensemble av scenkonstnärer ifrån Dalarna som har kunskap, repertoar och verktyg för att verka oberoende och professionellt
- att ha levandegjort marionetteaterföreställningen *Himlaspelet* samt genom dess produktionsprocess överfört kunskap om Michael Meschkes marionetteaterkonst och länkat till de många aspekter av de lokala kultur- och konsthantverkstraditioner som föreställningen är förankrad i
- att ha gjort dock- och marionetteatern till en viktig uttrycksform i skolorna, ett språk för barn och unga att även utgå från som pedagogiskt medel
- att tillsammans med målgruppen döva ha undersökt och (om möjligt) utvecklat ett helt utforskat konstområde, dock- och marionetteatern som "tyst" marionetteater, med och för både döva och hörande

Barn- och unga i grundskolan

Uppstarten av projektet hösten 2017 innebar att barn och unga på Åkerö grundskola i Leksand erbjöds möjligheten att lära sig om marionetteater och om den lokalförankrade pjäsen *Himlaspelet* genom ett program som Gitten Skiöld - lärare och barnboksförfattare - fått i uppdrag att sammanställa inför skolstart. Eleverna från åk 4 - 6 valde marionetteater och tillverkning av marionetter under ledning av Elisabeth Beijer Meschke, medan åk 7 - 9 valde att utgå från pjäsen *Himlaspelet* som inspiration för diskussion av aktuella teman och utveckling av en egen teaterföreställning.

Högstadiееleverna vägledades av Gitten Skiöld och fick möjlighet att i sitt arbete bla. konfrontera sig

med teaterregissören Birgit Carlstén. Ledda av den karismatiska skådespelaren och författaren Tjapp Lars Arnesson involverades samtliga 400 barn och ungdomar från förskoleålder till högstadium under en mycket lyckad läsdag i *Himlaspelets* värld. Med utgångspunkt från pjäsen som berättelse och historia färgad av de lokala konsttraditionerna, däribland kurbitsmåleriet, fick samtliga elever lära känna föreställningens persongalleri och konkret förstå och pröva på att måla kurbits.

Vid årsskiftet 2018 tillkom ett ytterligare delprojekt vid samma skola som filmaren Eva Sjöblom fått i uppdrag att leda och lägga upp tillsammans med barnens lärare, Cecilia Olsson och Eva Backlund. Samtliga barn i åk 5 (ca. 40 barn) var nu engagerade i att göra en egen filmatiserad version av *Himlaspelet* med hjälp av både dockspel och skådespel. Med hjälp av läraren i syslöjd lärde de sig att tillverka *Himlaspelets* karaktärer som handdockor och med bildlärarens hjälp att skapa scenografin till de med dockor spelade partierna. Barnen gavs möjlighet att på ett dokumentärt sätt i filmen även framföra sina egna tankar om pjäsens grundteman om liv och död, gott och ont, osv.

Med både dockspelar- och skådespelarbete framför kameran, tillverkning av dockor, scenografi och kostym samt inläring av filmarbetet bakom kameran har dessa barn fått en konkret upplevelse av skapandeprocessen och insikt om de möjligheter som de olika uttrycksformerna kan ge. I slutet av terminen kommer de att på ett naturligt sätt ha införlivat både praktisk och teoretisk erfarenhet av berättandets möjligheter och kunskap om hantverket samtidigt som de under processens gång konkret kunnat integrera skolundervisningen som referens- och kunskapsbank.

Utforskande av en tyst marionetteater

Ambitionen att undersöka möjligheten att skapa en tyst dock- och marionetteater utgick till en början från tre faktum: 1) de flesta vuxna döva har som barn inte haft tillgång till dock- och marionetteater då man förr sällan kunnat använda sig av teckenspråkstolkare; 2) majoriteten av alla dock- och marionetteaterföreställningar bygger fortfarande idag, även av rent praktiskt skäl, på en nära interaktion mellan ljud och rörelse; 3) det har hittills aldrig funnits en tyst dock- och marionetteater (i Sverige).

I samarbete med Västanviks folkhögskola - Teckenspråkig miljö i Leksand - skapades under hösten 2017 mötestillfälle med Michael Meschke för döva med intresse för dock- och marionetteater som konstform. Deltagare vid folkhögskolan kom att delta i några av de kursmoment i marionettillverkning av *Himlaspelets* figurvärld som projektet arrangerade och som leddes av Elisabeth Beijer Meschke. Tillsammans med Västanviks folkhögskolas Julia Kankkonen fördes med Riksteaterns Tyst teaters konstnärliga ledare Josette Bushell-Mingo och producent Mindy Drapsa diskussioner kring eventuella samarbetsmöjligheter då det förelåg intresse för projektets främsta utmaning: möjligheten att skapa "tyst" dock- och marionetteater.

Medan Västanvik folkhögskola under vintern 2018 tog ett steg tillbaka utvecklades nya kontakter med döva och hörselskadade genom Barbro Lilja Brattgård, teckenspråkspäst i Leksands pastorat. Mötestillfällen kunde arrangeras för döva och hörselskadade i och runt Leksand med fokus på vad dock- och marionetteater är och de många olika skepnader denna konstform kan ta sig. Bildvisningar och samtal varvades med förberedande praktiska övningar så som att pröva på att göra egna speldockor med hjälp av fd kursdeltagare som musikpedagogen Jonas Forsberg.

Kunskapsöverföring och inläring av marionetteater genom *Himlaspelet*

En viktig del av projektet, den del som föranledde dess tillkomst, har utgjorts som sagts tidigare av Michael Meschkes marionetteaterversion av Rune Lindströms *Himlaspelet - Spelet om en väg som till Himla bär*. Under hösten 2017 och början av 2018 arrangerades kurser i marionettillverkning och -spel med utgångspunkt från *Himlaspelets* figurvärld. Fem öppna och kostnadsfria kurser erbjöds under oktober-december månader och följdes sammanlagt av ett 20-tal deltagare i åldrarna 14 - 65 år. Kurserna bestod av undervisning av *Himlaspelets* papier-machémarionetterns olika tillverkningsfaser. Vissa delar, så som kostymtillverkningen eller slöjdarbetet kom att kräva särskild specialkunskap förankrad i den lokala hemslöjds- och konsthantverkstraditionen. Vad gäller det textila arbetet bidrog Sätergläntans fd rektor Karin Holmberg med sin långa erfarenhet.

Från och med slutet av oktober 2017 hade spelbryggan börjat att byggas av snickaren Stefan Nordgaard för träning i marionettspel, till en början till *Himlaspelet* men på sikt även som stomme för de framtida föreställningar som den blivande ensemblen förväntas skapa. I början av 2018 var spelbryggan och nästan ett tjugotal handgjorda marionetter i folkdräkter och historiska kostymer till *Himlaspelet* färdigställda inklusive deras trådsättning. *Himlaspelets* scenografi skulle snart kompletteras inför repetitionerna av föreställningen 1 juli 2018.

En ytterligare och sista kurs arrangerades under januari månad 2018 som handlade om att spela med marionetter och *Himlaspelets* karaktäristiska rolltyper. Kursen blev fullsatt och ur gruppen

deltagare identifierade Michael Meschke de spelare han ansåg ha rätt förutsättningar för att lära sig att spela *Himlaspelet*. Karsten Felzmann, marionettspelare och komminister i Sala som ej deltagit i någon av kurserna under året erbjöds av honom att bli hans regiassistent och spelare med utgångspunkt från tidigare samarbeten de haft.

Under tiden hade fotografen Peter de Ru engagerats och med Elisabeth Beijers hjälp fotograferat scenografins samtliga delar på Scenkonstmuseets lager i Tumba i samarbete med bl.a. samlingsansvarig Sofia Skoglund. Fotografierna skulle strax användas till reproduktion av scendekor och rekvisita som man valt att trycka upp på väv på Förstoringsateljén i Stockholm i stället för att måla upp så som originalet en gång tillverkats. Långa diskussioner kring möjligheten att anordna kurser även kring målning av scendekor och snickeri hade förts före projektstart men lagts ned då Michael Meschke slutligen bedömt den fotografiska reproduktionen som mindre riskfylld och av bättre kvalitet.

I slutet av maj stod alla marionetter och hela scendekoren uppställd klar för kollationering som planerats äga rum 28-29 maj 2018. Repetitionsarbetet av föreställningen *Himlaspelet* skulle kunna ha sin början den 30 maj och pågå ända fram till föreställningens premiär 1 juli 2018.

Ensemblens embryo

Ett 30-tal personer har i olika omfattning engagerat sig som deltagare i kursverksamheten som pågått under hösten 2017 och vintern 2018. Sju av dess deltagare har sedan fått erbjudande av Michael Meschke att delta i uppsättningsarbetet av föreställningen. Ur den sammanlagda gruppen kursdeltagare har det dessutom utkristalliserats en mindre som visat ett stort intresse för att arbeta med att utforska dock- och marionetteatern oberoende av föreställningsarbetet med *Himlaspelet*. Kurserna och samtalen inom projektet har under tiden inspirerat några fd kursdeltagare att starta en egen studiecirkelgrupp (ABF) för vidare utforskande av dock- och marionetteatern i de projektlokaler som projektet kunnat ställa till deras förfogande. Denna grupp fd kursdeltagare har vid sidan om konstnärer, hantverkare och musiker också inkluderat några pedagoger. Även inom detta sammanhang har det förts diskussioner kring hur projektet skulle kunna artikuleras vidare på bästa sätt för att uppnå de projektmål som varit uppsatta och samtidigt kunna vara lyhörda för eventuella mer akuta och efterfrågestyrda omständigheter. Ur denna mindre grupp är det endast tre-fyra medlemmar som erbjudits att delta i att sätta upp och spela marionetteaterversjonen av *Himlaspelet*.

Cirkeldeltagarna har enskilt eller i grupp fortsatt att under våren 2018 fritt arbeta med egna individuella projekt, med förberedelser av eventuella framtida föreställningar samt, de som var särskilt intresserade, att delta i uppbyggnadsarbetet av samarbetet kring utforskandet av formerna för en "tyst" dock- och marionetteater.

Förhoppningen är att några av marionetteaterspelarna i *Himlaspelet* samt deltagarna i kursverksamhet och studiecirkel skall bli hörnstenarna den ensemble som efter 3 år skall kunna erbjuda Dalarna och de närliggande länen en högkvalitativ figur-, dock- och marionetteater för både barn och vuxna.

Dokumentation och film

Med tanke på projektets karaktär och med siktet på en dokumentärfilm har filmaren Björn Larsson bjudits in och engagerats i att dokumentera projektet i dess olika delar. Syftet har varit att både på kortare och längre sikt även kunna använda materialet i pedagogiskt syfte. Denna film- och dokumentärdel fanns inte med i den ursprungliga projektidén utan har med anledning av projektets unika innehåll tillkommit under processens gång. Medel till finansiering har sökts från olika fonder. Vid sidan om en filmdokumentation av samtliga delar av *Himlaspelets* tillverkningsprocess har Björn Larsson genomfört en rad intervjuer bland annat med Michael Meschke och Kersti Jobs Björklöf. I dagsläget är siktet inställt på ett mer realistiskt dokumentations och dokumentärfilmsarbete som beräknas vara i minst 1 år sedan starten hösten 2017. Film i Dalarna har sagt sig intresserade av att samproducera.

Peter Cottino

Stockholm 27 maj 2018

* * *

Föreställningsinformation:

*[Himlaspelet](#)

Ett Spel Om En Väg Som Till Himla Bär

av Rune Lindström

Bearbetning för marionetteater, med marionetter samt regi av Michael Meschke efter 1958 års historiska version förnyad 2018 för Leksand.

Scenografi av Gilbert Regazzoni

Återskapande av marionetter, rekvisita och scenografi
Elisabeth Beijer Meschke

Scenkonstruktion, snickerier, tekniska lösningar
Stefan Nygaard

Ljussättning Tobias G Rylander

Producent Peter Cottino

Medverkande

Kurbitsmålares prolog framförs av
Täpp Lars Arnesson

Marionettspelare

Karsten Felzmann, regiassistent och marionettspelare
Lina Allgulin
Mir Bomström
Jonas Forsberg
Kristina Hanses
Inga Hjohlman
Pernilla Wåhlin Norén
Petra Wåhlin Massali
Josefin Wedel

Spelets figurer

Mats Erson (även Lagmannen)	Röster *
Marit Knutsdotter	Olof Thunberg
Vår Herre (även Kung Salomo)	Ingrid Larsson
Kurbitsmålaren	Kurt-Olof Sundström
Herrens Ängel	Bengt Lundin
Gammelm-Jerk	Sven-Åke Tirén
	John Ingels

Vidare: tolvmän, profeterna Elias,
Jeremias, Jonas, Simon Peter, herde, festfolk

* 1958 års rösttolkningar liksom Anders Bonds musikarrangemang

I samarbete med Föreningen Himlaspelet

Ledningsgrupp Charlotte Lautmann, Kersti Jobs Björklöf,
Åsa Nyman, Fredrik Lautmann, Pär Ohlsson

Fotografering och dokumentation av original Peter de Ru

Filmdokumentation Björn Larsson

Ett tack till Scenkonstmuseet för hjälp med dokumentation

Treårigt projekt

Marionettföreställningen av HIMLASPELET ingår i ett treårigt projekt med syfte att inspirera människorna i Dalarna till kreativitet inom dockteaterområdet. Många har under 2017–18 deltagit i kursverksamhet om olika tillverkningsprocesser under ledning av scenografen Elisabeth Beijer Meschke och i marionettspel av den svenska dockteaterns nestor Michael Meschke.

Deltagare

Erik Ahl, Lina Allgulin, Jilan Amin Naif,
Katarina Berggren, Ingvar Bergh, Mir Bomström,
Helena Flodström, Jonas Forsberg, Julia Gazelius,
Kristina Hanses, Inga Hjohlman, Huda Kalifa,
Julia Kankonen, Birgitta Karlestedt, Maria Klevemark,
Tove Knuts, Anders Krång, Lena Lilja Hållnissa,
Frida Lindquist, Anna Kari Nordberg,
Elsa-Lill Norberg Strolz, Stefan Nordgaard,
Miriam Ragnegård, Tuva Ragnegård, Hanna-Maria
Rasmunds, Anna-Maria Rosell, Chanel Samin,
Karin Ström, Droppen Sundberg, Yvonne Vögeli,
Anna Walsh, Josefin Wedel, Petra Wåhlin Massali,
Pernilla Wåhlin Norén och Marina Öström.

Ett varmt tack till dessa kursdeltagare liksom till ytterligare medhjälpare:
Margareta Björklund, Ulla-Britt Gunnarsson,
Ulf Hanses, Karin Holmberg, Sonja Jönses,
Lars Melin, Ingrid Samuelsson